

МАКСИМ ПАРАЩЕВІН,

доктор соціологічних наук, провідний науковий співробітник відділу соціальної психології Інституту соціології НАН України (01021, Київ, вул. Шовковична, 12)

MAKSYM PARASHCHEVIN,

Doctor of Sciences in Sociology, Leading Research Fellow at the Department of Social Psychology, Institute of Sociology, National Academy of Sciences of Ukraine (12, Shovkovychna St., Kyiv, 01021)

paraschevin@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-1384-4539>

Динаміка підтримки соціальних змін в Україні та конфесійна належність: чи є зв'язок?

Після здобуття Україною незалежності в українському суспільстві відбувалися (і тривають зараз) глибокі та масштабні зміни всієї системи суспільних відносин. Формується національна держава, створено демократичну політичну систему (яку намагаються надалі вдосконалювати), розбудовується система правової держави, сформувалася капіталістична економічна система, суспільство починає орієнтуватися на забезпечення прав людини та різноманітних меншин, відбувається трансформація соціокультурної системи в напрямі західного цивілізаційного зразка. Всі ці процеси можна досліджувати з різних боків, і одним із теоретично та практично важливих питань є питання суб'єктів, чия діяльність визначає ці зміни або впливає на їхній характер. Адже для того, аби прогнозувати чи планувати майбутнє, необхідно чітко уявляти чиї дії сприяють бажаним змінам, а чиї — перешкоджають їм, гальмують їх.

В Україні одними з помітних в публічному полі й потенційно значущих суспільних акторів є релігійні організації. Релігійне відродження, яке мало місце в нашій країні після руйнації радянської системи, виявилось у відродженні масової особистої релігійності та зростанні церковних структур, у їхніх намаганнях відновити свою суспільну значущість, впливати на перебіг соціальних процесів, зокрема на зміст та характер соціальних змін. Потенціал такого впливу є (зважаючи на масову релігійність населення та масову належність до релігійних організацій), але якою мірою він реалізується, залишається під питанням. Адже більшість вірян, які визнають свою належність до релігійних організацій, вступають з ними в контакт лише кілька разів на рік задля здійснення обрядів.

Цитування: Парашевін, М. (2022). Динаміка підтримки соціальних змін в Україні та конфесійна належність: чи є зв'язок? *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 2, 113–137, <https://doi.org/10.15407/sociology2022.02.113>.

Тобто їхнє ставлення до релігійних організацій є переважно технічним, і вони не очікують отримання від останніх якихось настанов щодо життя.

До питань взаємодії суспільства та релігії в Україні звертаються чимало соціологів, релігієзнавців, істориків, юристів тощо. Головним чином дослідницький інтерес зосереджується на поточних проблемах взаємодій, тобто не на визначенні ролі релігії у соціальних змінах, а на, так би мовити, «соціальній статистиці» (проблемах особливостей сучасної релігійності, місця релігії в поточних політичних умовах, змінах самих конфесій тощо). Що стосується вивчення проблематики соціальних змін, то можна згадати аналіз процесу десекуляризації [Парашевін, 2017; Функціональність, 2017], розгляд значення релігійного та церковного впливу на процеси державо- й націєтворення [Борінштейн, 2017; Васільєва, 2021; Недавня, 2016; Саган, 2017; Саган, 2019] та демократизації [Онищук, 2016], аналіз зв'язку між релігійністю та цінностями населення [Пивоварова, 2015; Релігія, 2009] та позицій основних Церков щодо ставлення до сексуальних меншин [Арістова, 2018], ролі релігії з погляду безпеки суспільства [Релігійна безпека/небезпека, 2019], місця релігійних суб'єктів як складової громадянського суспільства [Виговський, 2007; Лавринович, 2015; Майдан, 2014; Титаренко, 2015], намагання Церков впливати на законотворчу діяльність Верховної Ради [Мякінченко, 2018]. Ці публікації охоплюють широке коло тем, проте мають переважно теоретичний характер. Тобто визначається радше потенційний вплив релігійного чинника, яким він може бути за ідеальних умов. Але очевидно, що і власне релігійність не має автоматичного впливу на секулярну поведінку вірян, і релігійні організації часто не можуть керувати цією поведінкою. Тому для визначення реального стану справ щодо визначеного нами питання (впливу релігійних агентів на макро- та мезорівневі зміни в українському суспільстві) необхідні дані емпіричних досліджень.

Одним із можливих джерел для оцінки впливу релігійних організацій на соціальні зміни є дані масових репрезентативних опитувань населення. Адже бути агентами соціальних змін релігійні організації можуть двома шляхами — через вплив на свідомість та поведінку широких мас (чия діяльність призводитиме до змін і чие прийняття змін забезпечуватиме успішне розгортання та закріплення їх) і через вплив на політичні та соціальні еліти (які можуть ініціювати зміни навіть у випадку відсутності запиту на них «знизу»). І ось наявність першого різновиду впливу ми можемо, принаймні частково, визначати через масові опитування. Зокрема, використовуючи моніторингове дослідження поточного стану українського суспільства та його змін, яке вже майже 30 років здійснює Інститут соціології НАН України, ми можемо подивитися, що наші співгромадяни думають про вплив релігійних організацій на зміни, а також визначити, чи пов'язані зміни позицій українських громадян щодо суспільних трансформацій з конфесійною належністю.

У 2019 році в зазначеному моніторинговому опитуванні (опис методики дослідження та таблиці розподілів див.: [Українське суспільство, 2019: с. 413–517]), респондентам пропонували визначити, які суб'єкти здійснюють позитивний, а які — негативний вплив на перетворення, що відбуваються в нашій краї-

ні¹, причому серед різних можливих суб'єктів зазначалися релігійні діячі. Якщо зважати на загальну кількість згадувань (тобто враховуючи і позитивні, і негативні оцінки), то серед всіх опитаних близько третини (майже 32%) відзначали цих діячів серед найбільш значущих агентів змін². Релігійні діячі тут поступалися більшості інших агентів; з 14-ти запропонованих в анкеті потенційних агентів релігійні діячі за частотою згадувань посіли 10-те місце, випередивши лише іноземних радників та дипломатів, учасників АТО (ООС), учасників протестних акцій, членів недержавних воєнізованих формувань, і помітно відставали від досвідчених політиків, які перебувають при владі, молодих політиків, які з'явилися останнім часом, волонтерів, представників великого бізнесу та керівників місцевої влади (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл думок щодо суб'єктів, які впливають на зміни в Україні*
(2019, N = 2002, варіанти ранжовані відповідно до частоти згадування)

Можливі суб'єкти	%
Досвідчені політики, що вже давно при владі	72,0
Молоді політики, що прийшли до уряду та парламенту останнім часом	60,3
Волонтери, що працюють в різних сферах нашого життя	48,8
Представники великого бізнесу	48,8
Керівники місцевої влади різних рівнів	45,4
Журналісти-розслідувачі, популярні блогери	38,0
Керівництво міжнародних фінансових організацій (МВФ, Світовий банк та ін.)	36,7
Неурядові громадські організації, громадські активісти	32,9
Представники середнього і малого бізнесу	32,4
Релігійні діячі	31,9
Іноземні радники та дипломати	31,7
Учасники АТО (ООС)	31,5
Учасники протестних акцій	27,7
Члени недержавних воєнізованих формувань (національні дружини, С-14 та ін.)	24,6
Ніхто з перелічених не впливає	2,3
Важко сказати	5,8

* Об'єднано частки згадувань суб'єктів, що здійснюють позитивний та негативний вплив на зміни.

Причому на уявлення про роль релігійних діячів у соціальних змінах мало впливала конфесійна належність. В аналізованому опитуванні ми можемо порівняти позиції вірян трьох найбільших українських Церков — Православної Церкви України (ПЦУ), Української Православної Церкви (УПЦ) та Україн-

1 Запитання формулювалися так: «На Вашу думку, хто з названих нижче найбільш позитивно впливає на зміни, які відбуваються у житті країни?» та «А хто з названих нижче найбільш негативно впливає на зміни, які відбуваються у житті країни?».

2 Пропонувалося обрати кілька (не більш як 5) з 14-ти можливих варіантів відповіді.

ської Греко-Католицької Церкви (УГКЦ)¹. Як контрольна група можуть виступати нерелігійні респонденти. Хоча про роль релігійних організацій у змінах частіше говорили греко-католики та віряни УПЦ (близько 37% в обох групах), проте їхній відрив і від вірян ПЦУ, і навіть від нерелігійних осіб є досить малим (табл. 2).

Таблиця 2

Міжгруповий розподіл згадування релігійних діячів як суб'єктів, що впливають на зміни в Україні (2019, % у відповідних групах)

<i>Групи респондентів</i>	<i>%</i>
Віряни УГКЦ	37,4
Віряни УПЦ	36,6
Віряни ПЦУ	31,9
Нерелігійні особи	30,9

Такий стан дає змогу зробити два припущення. По-перше, є підстави вважати, що зафіксований показник зв'язку між діями релігійних суб'єктів та соціальними змінами є достатньо об'єктивним. Адже можна очікувати, що прихильники тієї чи тієї конфесії будуть схильні завищувати соціальну значущість останніх. Проте ми бачимо, що оцінки релігійних та нерелігійних осіб відрізняються доволі мало (а десь взагалі не відрізняються). По-друге, відсутність суттєвих відмінностей в оцінках представників різних Церков дає підстави припускати, що сила та масштаби впливу останніх на соціальні зміни є досить схожими. За багатьма показниками, пов'язаними з власне релігійністю, а також з оцінками діяльності церковного керівництва, віряни УГКЦ помітно випереджають вірян православних Церков. Проте в даному випадку такого не спостерігається.

Зазначені вище показники стосуються загальних уявлень про вплив релігійних діячів на соціальні зміни, незалежно від того, сприятливим чи несприятливим для змін є цей зв'язок. Якщо ж ми зважатимемо на модальність оцінок, то виявиться, що переважало уявлення саме про негативний вплив. З усіх опитаних позитивний зв'язок між суспільними змінами та релігійними діячами (тобто сприяння змінам з боку останніх) відзначили близько 14%, натомість негативним такий зв'язок (тобто завадою змінам) вважали близько 18%.

У цьому випадку вже є помітні відмінності між різними групами респондентів. Однозначне переважання думок про позитивний вплив релігійних діячів є в групі вірян УГКЦ; тут серед агентів, які сприяють змінам, цих діячів вказали 29%, натомість до переліку тих, хто негативно впливає на зміни, їх включили 8% з даної групи. Серед нерелігійних осіб, навпаки, однозначно переважали думки про негативний вплив на зміни з боку релігійних суб'єктів (25% проти 7%).

1 Лише віряни цих трьох Церков представлені в масиві даних достатньою кількістю респондентів. Але ці Церкви як раз охоплюють переважну більшість релігійних осіб в нашій країні, тому ці дані є достатньо репрезентативними щодо поточної релігійної карти.

А ось серед вірян ПЦУ та УПЦ про позитивний та негативний вплив говорили приблизно однакові частки опитаних (табл. 3).

Таблиця 3

**Оцінка характеру впливу релігійних діячів на зміни в країні
(2019, % у відповідних групах)**

<i>Групи респондентів</i>	<i>Відзначили позитивний вплив на зміни</i>	<i>Відзначили негативний вплив на зміни</i>
Віряни УГКЦ	29%	8%
Віряни УПЦ	17%	21%
Віряни ПЦУ	15%	17%
Нерелігійні особи	7%	25%

Тож бачимо, що навіть серед вірян основних Церков частка переконаних в тому, що їхні або інші Церкви сприяють змінам, є невеликою. Найбільшою ця частка є серед вірян УГКЦ, але навіть тут такі думки становлять очевидну меншість. Тобто більшість населення нашої країни не бачить зв'язку між суспільними змінами та діяльністю релігійних організацій. І особливо варто відзначити, що віряни ПЦУ в цьому питанні «відстають» від прихильників решти основних релігійних організацій України. Натомість головним аргументом на користь державної та громадської підтримки функціонування та розбудови ПЦУ є участь останньої в національному відродженні та розбудові національної держави (див., напр.: [Релігійний чинник, 2012; Саган, 2019]). Проте навіть прихильники цієї Церкви поки суттєвого внеску її в ці процеси не бачать.

Зрозуміло, що наведені вище думки наших співгромадян не можуть самі по собі бути підставою для твердження про слабкість чи силу впливу релігійних організацій на зміни. Адже такі оцінки можуть бути некоректними внаслідок недостатньої обізнаності пересічних громадян із відповідної проблематики, а також формуватися на підставі не власного досвіду, а інформації зі ЗМІ та чуток, які можуть викривляти реальність. Але ми також маємо дані, які дають змогу обґрунтовано оцінювати реальність впливу релігійних суб'єктів на ставлення українців до змін та підтримку останніх. У моніторингових опитуваннях, здійснюваних Інститутом соціології НАН України, впродовж багатьох років пропонувалися запитання щодо ставлення до соціально-економічних та соціально-політичних змін в нашій країні. Щодо соціоекономічної сфери — з'ясувалося ставлення до ролі держави в управлінні економікою (вибір між суто ринково-ліберальною системою, соціал-демократичним комбінованим підходом та відновленням соціалістичної системи повної державної регуляції) та вільного продажу землі. Щодо соціально-політичної проблематики — вимірювалися орієнтації на вступ до Європейського Союзу та на союз Росії й Білорусі, ставлення до демократичних цінностей, цінностей державної незалежності та національного відродження, а також рівень загальнонаціональної ідентичності. Всі ці показники можна розглядати в динаміці, тож я обрав період починаючи з 2002 року. В період 2002–2015 років за цими показниками можливо порівнювати православних вірян, вірян УГКЦ та нерелігійних осіб. Починаючи з 2016

року крім двох останніх груп до порівняння можна залучити основні складові категорії православних — вірян УПЦ КП (до 2019 року) та ПЦУ (з 2019 року), а також УПЦ.

Такі порівняння дозволяють визначати, чи має місце конфесійний вплив на зміни відповідних орієнтацій наших співгромадян. У випадку наявності впливу певної конфесії на погляди її прихильників з часом мають відбуватися зміни в позиціях цих прихильників, а у прихильників тих конфесій, що не здійснюють аналогічний вплив, таких змін не має бути. Причому йдеться про односпрямовані зміни — або в бік поступового збільшення прийняття певної позиції, або в бік його зменшення. Адже малоімовірно, що релігійна організація впродовж обмеженого часу кардинально змінюватиме своє ставлення до певних ідей та уявлень.

Звісно, можна припустити, що в певному напрямі на ту чи ту соціально-економічну чи соціально-політичну орієнтацію однаково впливають кілька конфесій. Але в цьому випадку як контрольну групу можна розглядати нерелігійних осіб, щодо яких вплив конфесійної належності відсутній. Тобто, якщо ми бачитимемо що з часом думки вірян різних конфесій та нерелігійних осіб варіюють схожим чином, то найбільш імовірним поясненням буде відсутність якогось помітного конфесійного впливу, а отже, формування відповідних думок під впливом якихось інших чинників.

Спочатку поглянемо на динаміку ставлення до ролі держави в економіці. Ця проблематика є однією з центральних у тих змінах, які відбуваються в Україні з часів набуття незалежності. Після руйнації радянської соціалістичної системи в нашій країні було проголошено курс на побудову ринкової економіки за західними зразками. Проте у світі не існує єдиної ринкової економічної моделі. В окремих країнах є прагнення дотримуватися ліберальних засад, згідно якими держава не повинна втручатися в економічні питання, які мають розв'язуватися суто вільним ринком. В інших країнах орієнтуються на соціал-демократичну модель – створення певного балансу між ринковими силами та державною регуляцією. Тому й перед Україною стоїть питання вибору моделі, який певним чином залежить від готовності населення до її сприйняття. Церкви, що домінують в Україні, не виявляють чіткої позиції щодо цієї проблематики, але зважаючи на критику з їхнього боку споживацтва, безмежного капіталістичного накопичення, нерівності розподілу благ, їхня позиція тут ближча до соціал-демократичних принципів.

З 2002 року в аналізованих моніторингових опитуваннях ставилося запитання: «Яким чином, на Вашу думку, держава повинна брати участь в управлінні економікою?» (з варіантами відповіді: «Треба мінімізувати участь держави — все регулює ринок»; «Треба поєднати державне управління і ринкові методи»; «Треба повернутися до планової економіки на основі повного державного обліку і контролю»). Переважна більшість респондентів завжди обирали другий або третій варіант, тому саме їх ми й розглянемо.

Якщо поглянути на динаміку думок щодо необхідності поєднання державного управління та ринкових методів, то якихось відмінностей між конфесійними групами респондентів не спостерігатиметься. Упродовж 2002–2014 років у

всіх порівнюваних групах частки вибору цього варіанта були дуже близькими й практично не змінювалися в часі (рис. 1). У межах 2016–2021 років (коли для порівняння стали доступні групи вірян УПЦ КП/ПЦУ та УПЦ) порівнювані групи також мало відрізнялися в ті чи ті роки, а з часом в усіх мала місце тенденція до деякого зменшення вибору відповідної позиції (рис. 2).

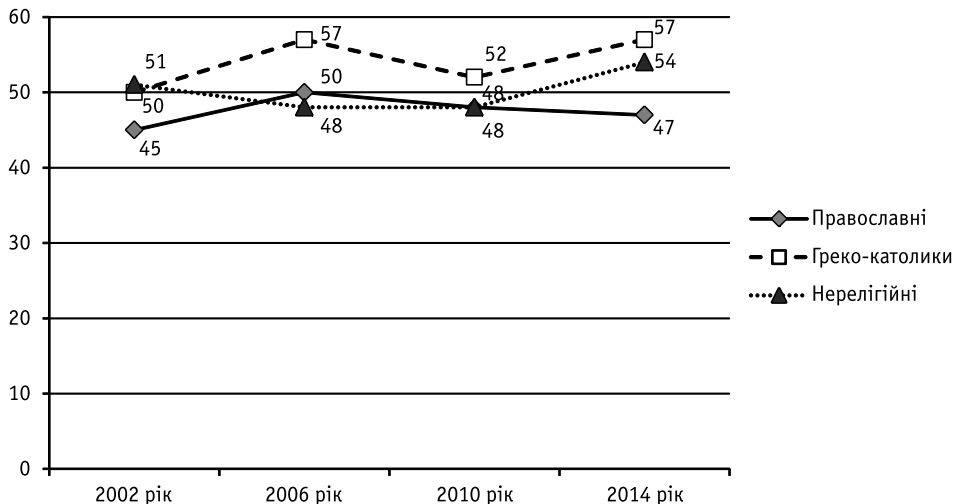

Рис. 1. Поширеність думки про необхідність поєднання в управлінні економікою державного регулювання та ринкових методів (2002–2014, % у відповідних групах)

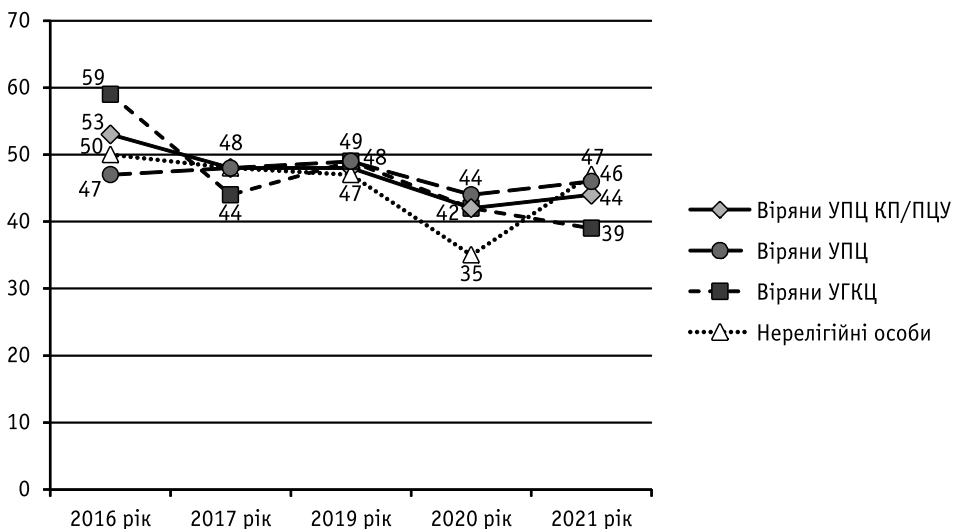

Рис. 2. Поширеність думки про необхідність поєднання в управлінні економікою державної регуляції та ринкових методів (2016–2021, % у відповідних групах)

Схожою є ситуація з динамікою думок щодо бажаності повернення до стану повної планової економіки. У 2002–2014 роках трохи більшою підтримка такої позиції була серед православних, проте наявна динаміка не дає підстав вважа-

ти, що на ці позиції якість впливає конфесійна належність. Адже серед православних респондентів упродовж всього зазначеного періоду змін практично не було. Серед греко-католиків такі зміни вже мали місце (підтримка відповідної позиції зменшувалася), але відбувалися вони переважно синхронно зі змінами думок нерелігійних осіб (рис. 3).

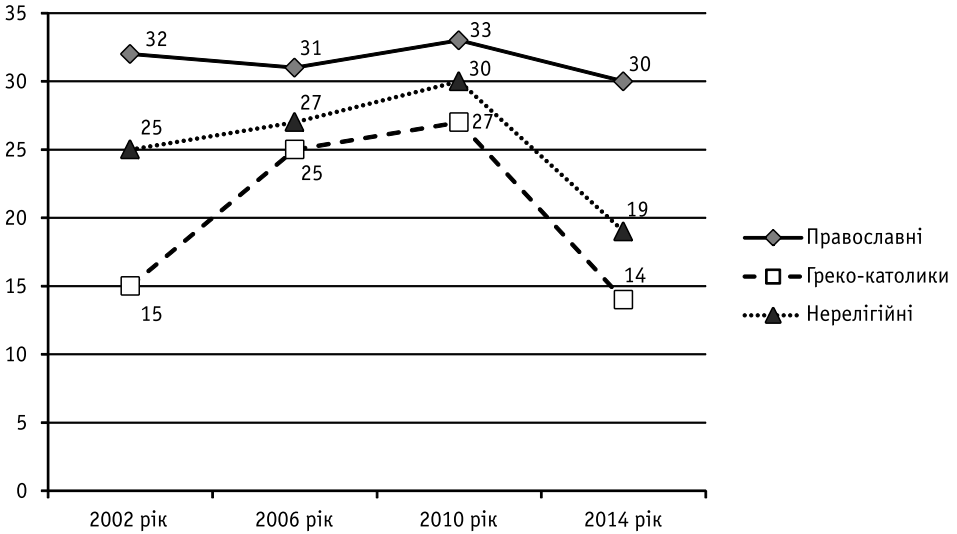

Рис. 3. Поширеність думки про необхідність повернення до планової економіки (2002–2014, % у відповідних групах)

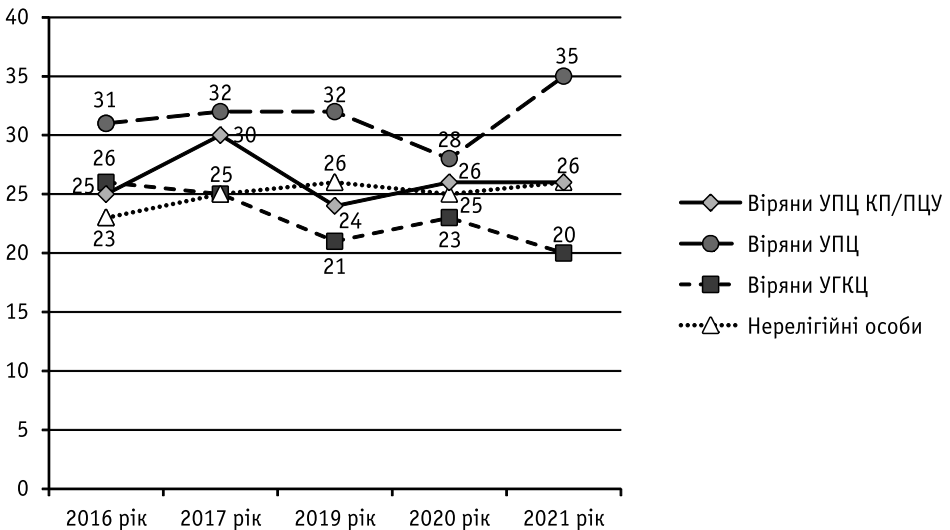

Рис. 4. Поширеність думки про необхідність повернення до планової економіки (2016–2021, % у відповідних групах)

Так само, якщо подивитися на період 2016–2021 років, ми побачимо відсутність суттєвих змін і великою мірою схожість позицій вірян УГКЦ, УПЦ КП/ПЦУ та нерелігійних осіб. Віряни УПЦ трохи більше підтримували повернен-

ня до планової економіки, але до 2020 року ця підтримка зберігалася на одному рівні; лише в опитуванні 2021 року мало місце певне зростання (рис. 4). Але зважаючи на ситуацію попередніх років, коли відповідні показники лишалися на одному рівні, найімовірніше, тут зміни викликані іншими причинами, а не конфесійним впливом.

Ще однією важливою складовою змін в економічній системі України є питання умов володіння землею. Капіталістична система передбачає існування вільного ринку землі. Але інерція радянської соціалістичної системи в нашій країні блокує такий підхід, і до останнього часу політичні сили тримали мораторій на вільний продаж сільськогосподарських угідь. УГКЦ робило заяву щодо необхідності обережного проведення аграрної реформи [Звернення, 2019]; представники ПЦУ та УПЦ таких заяв не робили, але зважаючи на їхню загальну схильність до традиціоналістського підходу щодо суспільних відносин, їхня позиція також радше негативна стосовно цілковито ринкового розв'язання цього питання.

В аналізованих моніторингових опитуваннях запитання щодо сприйняття проблематики продажу землі сформульовано у двох варіантах. У 2005–2016 роках: «Чи можна, на Вашу думку, дозволити купівлю-продаж землі?» (з варіантами відповідей «Так», «Ні», «Важко сказати»); у 2017–2021 роках: «Чи можна, на Ваш погляд, дозволити купівлю-продаж землі сільськогосподарського призначення в Україні?» (з аналогічними варіантами відповідей). В обох випадках не спостерігається зв'язку між змінами думок респондентів та конфесійною належністю. Якщо подивитися на частки респондентів, які висловлювалися за дозвіл відповідних операцій із землею, то у 2005–2016 роках вони в окремі роки мало відрізнялися у групах православних, греко-католиків та нерелігійних осіб; так само й часові коливання відбувалися достатньо схожим чином. Помітне зменшення підтримки фіксувалося лише серед вірян УГКЦ у 2016 році порівняно із 2014-м (рис. 5).

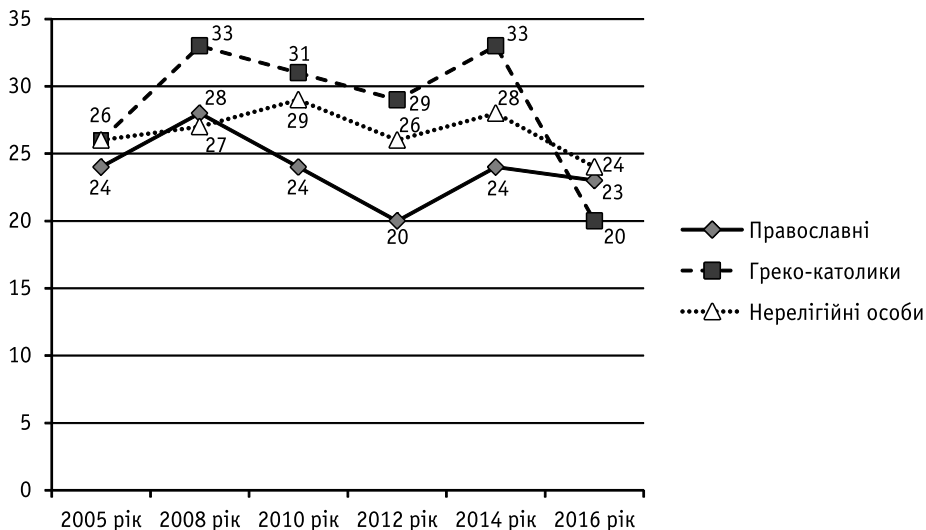

Рис. 5. Рівень згоди з дозволом на купівлю-продаж землі (2005–2016, % у відповідних групах)

Ще більш відчутною відсутність динамічних відмінностей стала у 2017–2021 роках, коли порівнювати можна було також вірян УПЦ КП/ПЦУ та УПЦ. Тут хоча й помітні відмінності між групами з року в рік, проте загальна динаміка виглядає достатньо синхронною, коли після зростання у 2019 році, у 2021-му має місце зменшення позитивних відповідей (рис. 6).

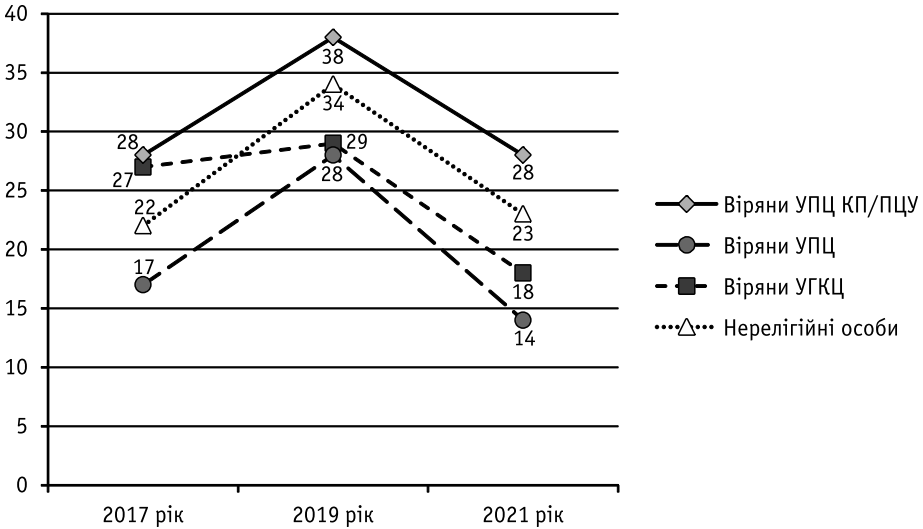

Рис. 6. Рівень згоди з дозволом на купівлю-продаж землі (2017–2021, % у відповідних групах)

Далі ми можемо поглянути на зв'язок між конфесійною належністю та геополітичними орієнтаціями. В аналізованих моніторингових опитуваннях постійно з'ясовувалося сприйняття нашими громадянами двох можливих напрямів інтеграції України — з ЄС або з Росією. Щодо цієї проблематики є чіткі відмінності між основними конфесіями — УГКЦ та УПЦ КП/ПЦУ однозначно підтримують європейський рух, а УПЦ підтримує збереження й посилення зв'язку з Росією.

Орієнтація на інтеграцію з ЄС в аналізованих моніторингових опитуваннях вимірювалася запитанням: «Як ви ставитеся до вступу України до Європейського Союзу?» (з варіантами відповідей «Радше негативно»; «Важко сказати»; «Радше позитивно»). Якщо ми подивимося на показники підтримки вступу до ЄС, то не побачимо помітного впливу конфесійної належності. Впродовж 2002–2014 років і самі показники підтримки, і їхня динаміка, були дуже близькими в групах православних та нерелігійних респондентів. У цей же час віряни УГКЦ помітно випереджали представників інших груп в рамках окремих років і демонстрували більш помітну висхідну динаміку (рис. 7).

Але відомо, що переважна більшість вірян греко-католицької Церкви зосереджені в західному регіоні України, тому високі показники підтримки даної позиції можуть визначатися не релігійним, а загальними соціокультурними чинниками. Справді, якщо ми виокремимо лише мешканців західного регіону і порівняємо динаміку позицій греко-католиків та православних, то побачимо, що ця динаміка була доволі синхронною.

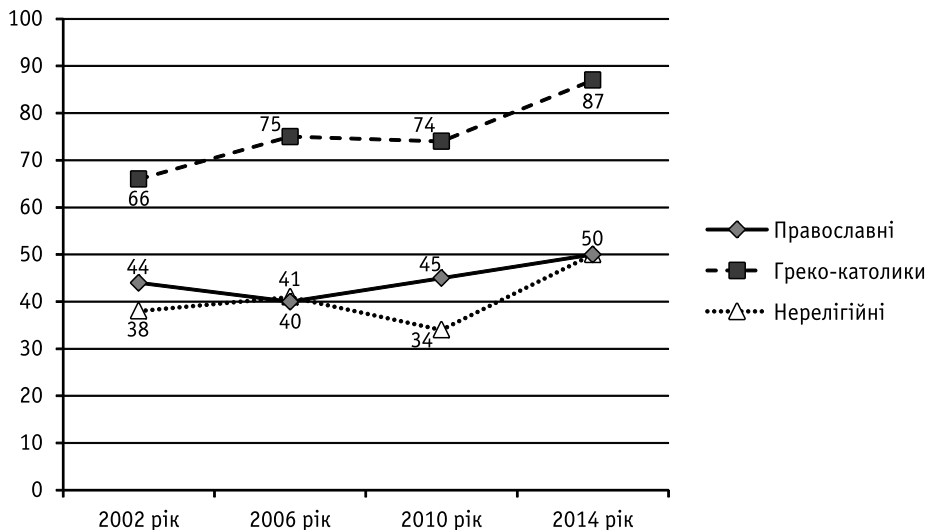

Рис. 7. Рівень підтримки вступу до ЄС (2002–2014, % у відповідних групах)

Упродовж 2016–2021 років ситуація вирівнялася. Серед вірян УГКЦ змін практично не відбувалося, а серед вірян УПЦ КП/ПЦУ та нерелігійних осіб показники підтримки мали хвилеподібний та достатньо синхронний характер (рис. 8). Підтримка європейського руху України з боку вірян УПЦ у 2016–2019 роках залишалася практично на одному рівні, але у 2021 році помітно зменшилася (проте аналогічне зменшення фіксувалося і серед нерелігійних осіб; так само менш помітне, але зменшення мало місце й серед вірян ПЦУ, див. рис. 8).

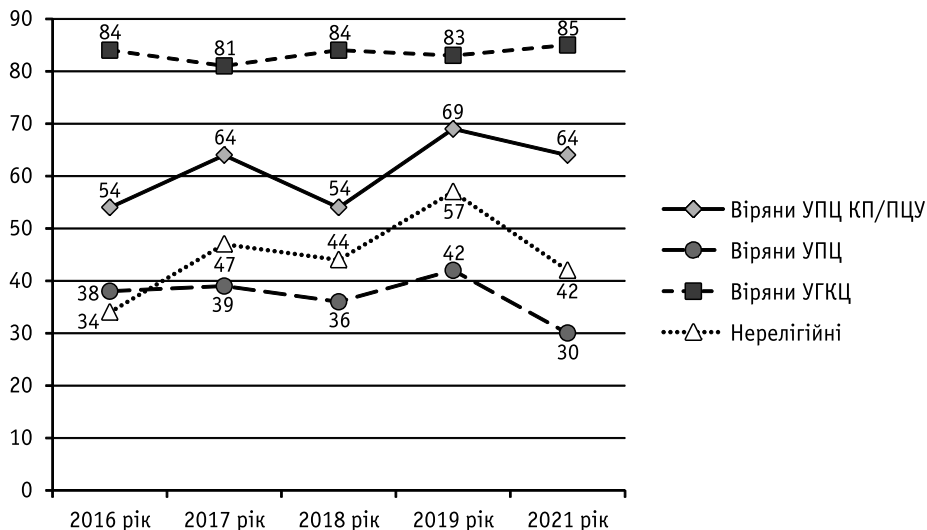

Рис. 8. Рівень підтримки вступу до ЄС (2016–2021, % у відповідних групах)

Схожа картина спостерігається за показниками негативного ставлення до європейської інтеграції України. Починаючи з 2002 року в групі вірян УГКЦ відповідний показник був дуже низьким, практично не змінюючись. У групі пра-

вославних в межах 2002–2014 років однозначної тенденції змін не фіксувалося (в різні роки мали місце коливання), хоча показник 2014 року був більшим за показник 2002 року. Але аналогічна тенденція загалом була і в групі нерелігійних осіб (рис. 9).

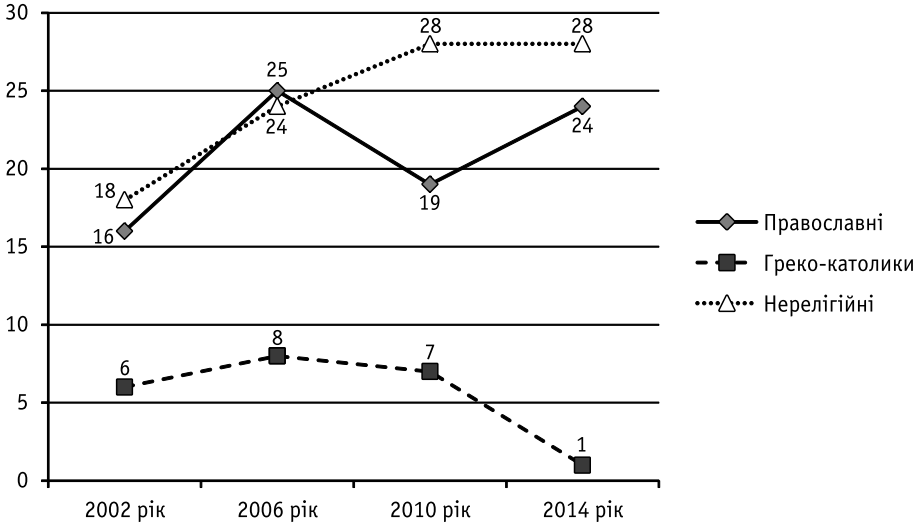

Рис. 9. Показники негативного ставлення до вступу України до ЄС (2002–2014, % у відповідних групах)

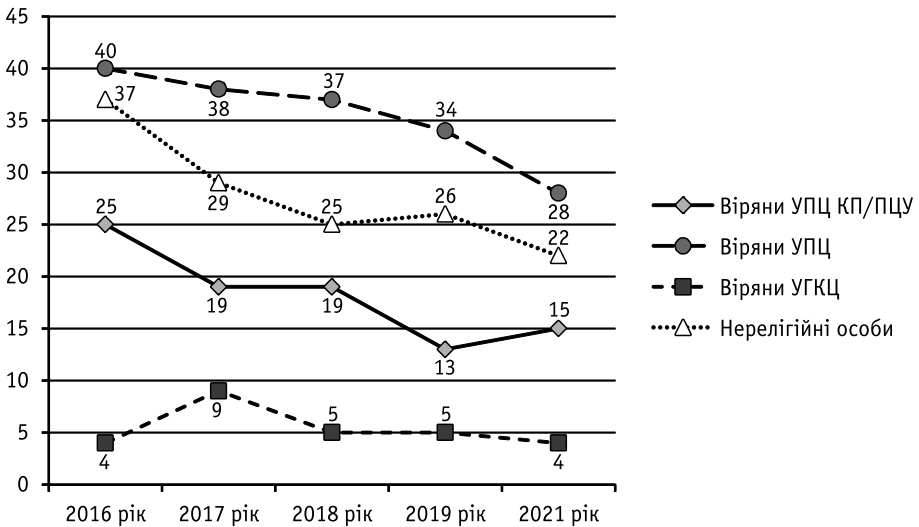

Рис. 10. Показники негативного ставлення до вступу України до ЄС (2016–2021, % у відповідних групах)

У 2016–2021 роках вір'яни УПЦ, нерелігійні особи та вір'яни УПЦ КП/ПЦУ щорічно демонстрували відмінні показники (в першій групі негативне ставлення було найбільшим, у другій групі — меншим, а найменшим — у третій групі), проте динаміка змін була практично ідентичною (рис. 10). Тобто впливу конфесій на зміни поглядів не спостерігається.

Що стосується ставлення до приєднання України до союзу Росії й Білорусі, то в 2002–2014 роках в групах православних та нерелігійних респондентів і щорічні показники позитивного ставлення, і їхні зміни в часі були однаковими. Від цих груп дуже відрізнялися греко-католики, серед яких підтримка цього вектора перебувала на надзвичайно низькому рівні. Але цей рівень був постійним, тобто тут давно сформувалося певне ставлення, яке не змінювалося (рис. 11).

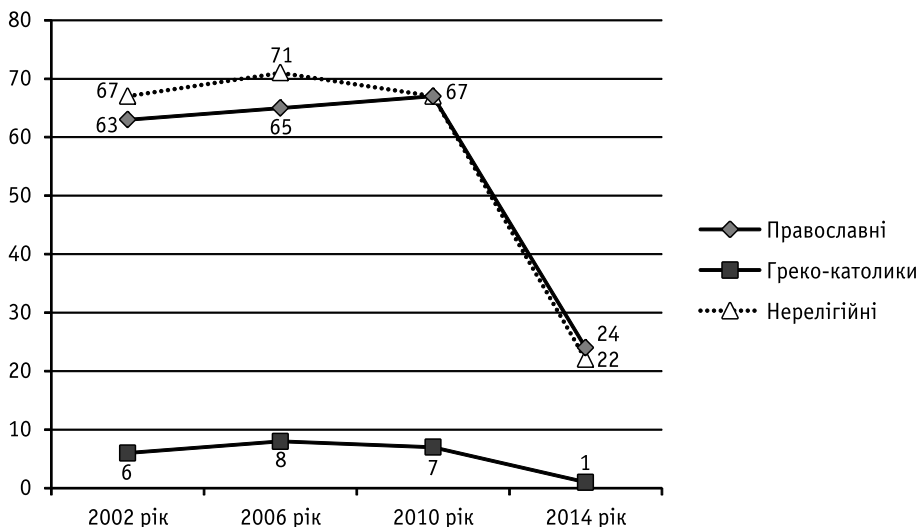

Рис. 11. Показники підтримки приєднання України до союзу Росії та Білорусі (2002–2014, % у відповідних групах)

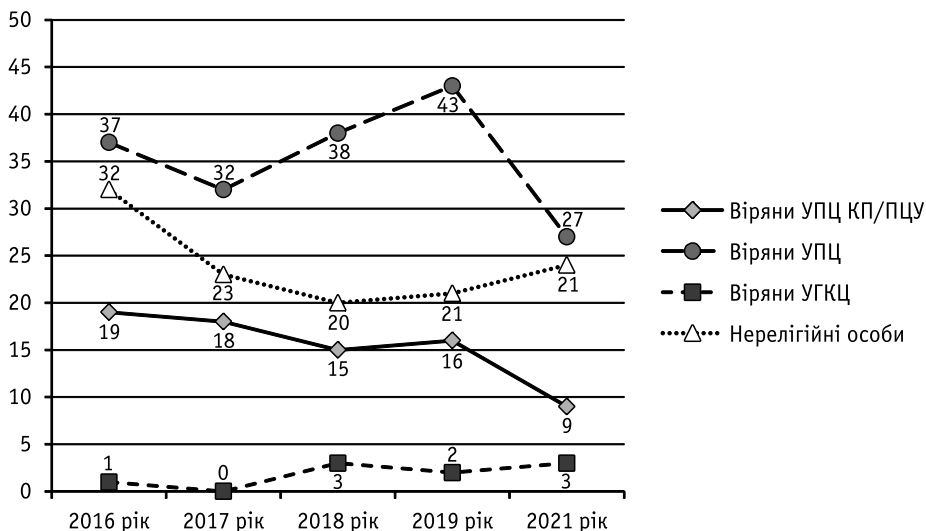

Рис. 12. Показники підтримки приєднання України до союзу Росії та Білорусі (2016–2021, % у відповідних групах)

Упродовж 2016–2021 років позитивне ставлення до інтеграції з Росією серед вірян УГКЦ так само лишалося приблизно на одному (близькому до нуля) рівні.

Серед вірян УПЦ КП/ПЦУ підтримка руху до Росії у 2016–2019 роках, будучи початково невисокою, поступово, дуже повільно і незначною мірою зменшувалася, проте помітно впала у 2021 році. Динаміка відповідного показника серед вірян УПЦ дещо відрізнялася — він трохи зменшився у 2017 році (порівняно з 2016-м), потім до 2019 року, навпаки, збільшувався, але у 2021-му теж різко впав, наблизившись до відповідного показника в групі нерелігійних осіб і будучи спрямованим ідентично до руху поглядів вірян ПЦУ (рис. 12).

Динаміка негативного ставлення до руху в бік Росії в 2002–2014 роках у групах православних та нерелігійних осіб була цілком синхронною (у 2002–2010 роках подібне ставлення по роках демонстрували однакові частки у відповідних групах, а в 2014-му ці частки різко зросли). Натомість віряни УГКЦ упродовж 2002–2010 років дещо змінювали свою думку (коли 2006 року мало місце зростання негативного ставлення, а 2010-го — його зменшення), але у 2014 році так само відбулося різке зростання неприйняття такого вектору (рис. 13).

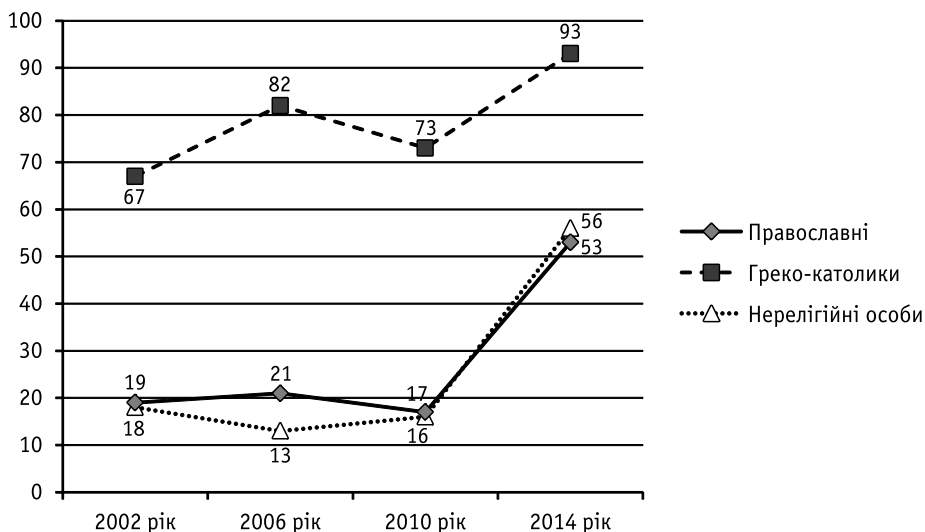

Рис. 13. Показники негативного ставлення до приєднання України до союзу Росії та Білорусі (2002–2014, % у відповідних групах)

Упродовж 2016–2021 років однозначне лідерство вірян УГКЦ за негативним ставленням до інтеграції з Росією зберігалось, але після 2018-го фіксувалося деяке зменшення цього показника (яке, зважаючи на негативне ставлення до цього питання відповідної Церкви, не може бути наслідком її впливу). Серед вірян УПЦ КП/ПЦУ хоча й мало місце збільшення негативного сприйняття, але це збільшення було ледь помітним. Думки ж вірян УПЦ з часом змінювалися в різних напрямках, але за весь виділений період перебувають радше на одному рівні (рис. 14).

Відповідно немає підстав вважати що на зміни ставлення до цього питання в межах останніх майже 20 років мав місце якийсь суттєвий конфесійний вплив.

Далі поглянемо на думки населення України щодо базових питань її існування та розвитку. Зокрема, можна поглянути на такий показник, як існуван-

ня державної незалежності як особистої цінності. Щодо цієї проблематики формально відмінностей між Церквами немає, всі вони офіційно підтримують незалежність України. Проте така підтримка з боку УГКЦ та ПЦУ є твердою та однозначною, натомість УПЦ чималою мірою нівелює ідею незалежності, наголошуючи на близькості з Росією (яка цю незалежність ставить під сумнів).

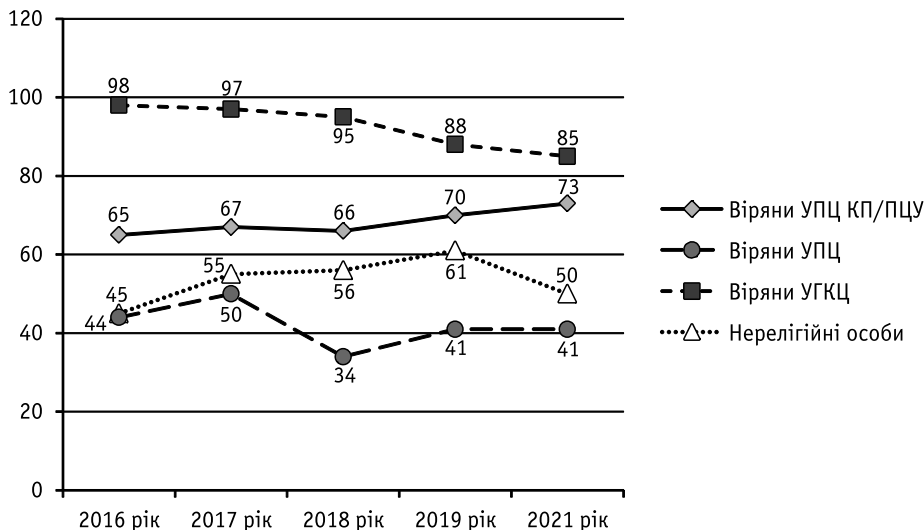

Рис. 14. Показники негативного ставлення до приєднання України до союзу Росії та Білорусії (2016–2021, % у відповідних групах)

В аналізованих моніторингових опитуваннях респондентам пропонувалося оцінити особисту важливість державної незалежності¹. Оцінювання здійснювалося за п'ятибальною шкалою, де 1 означало «зовсім не важливо», 2 — «радіше не важливо», 3 — «важко відповісти, важливо чи ні», 4 — «радіше важливо», 5 — «дуже важливо». Для аналізу візьмемо в розрахунок позитивні відповіді, тобто об'єднаємо тих, для кого державна незалежність дуже та радше важлива.

У цьому випадку ми не побачимо якогось зв'язку між динамікою думок та конфесійною належністю. Якщо розглядати період 2002–2014 років, то хоча віряни УГКЦ демонстрували кращі річні показники, ніж православні та нерелігійні особи (позиції останніх практично не відрізняються), але часова динаміка позицій у всіх трьох групах є цілком синхронною (рис. 15).

Схожою є картина 2016–2020 років. Тут у вірян УПЦ не фіксується якоїсь динаміки, причому річна підтримка державної незалежності в цій групі знаходилася на тому ж рівні, що й у групі нерелігійних осіб. У вірян УПЦ КП/ПЦУ та УГКЦ мала місце невелика низхідна динаміка (рис. 16); натомість у випадку наявності в цьому питанні впливу відповідних Церков динаміка мала б бути протилежною. Відповідно можна зробити висновок, що якогось впливу конфесій на зміни поглядів з цього питання не спостерігається.

1 Запитання формулювалося так: «Оцініть ступінь важливості особисто для вас державної незалежності України».

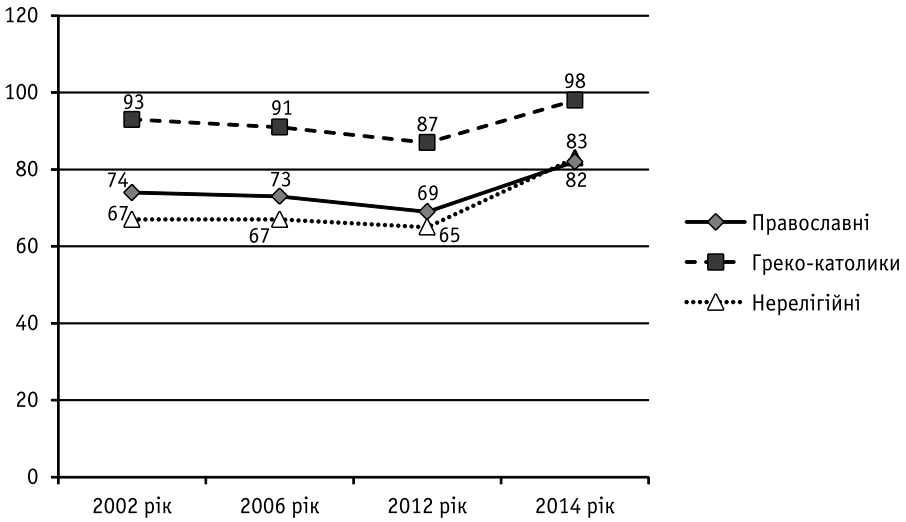

Рис. 15. Рівень особистої значущості державної незалежності (2002–2014, % у відповідних групах)

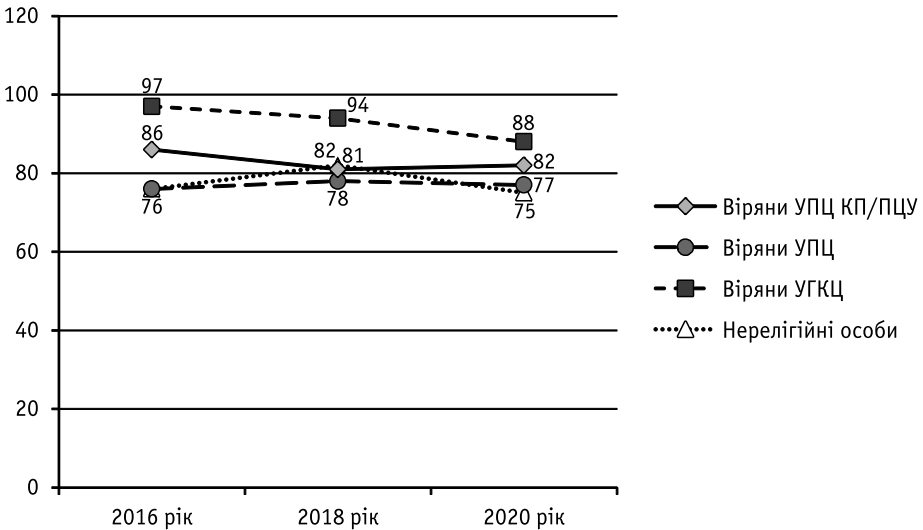

Рис. 16. Рівень особистої важливості державної незалежності (2016–2020, % у відповідних групах)

Крім орієнтації на цінності державної незалежності в аналізованих моніторингових опитуваннях також з'ясувалося орієнтація на цінність національно-культурного відродження¹. У цьому питанні зв'язку між конфесійною належністю та динамікою думок також фактично не фіксувалося. Зокрема, якщо розглянути період 2002–2014 років, то і річні показники, і їхня динаміка були дуже схожими у православних та нерелігійних респондентів. Більш високими

1 Запитання формулювалося так: «Оцініть ступінь важливості особисто для вас національно-культурного відродження». Набір варіантів відповідей аналогічний до запитання щодо важливості державної незалежності.

показники увесь цей час були серед вірян УГКЦ, проте не спостерігалось однозначної динаміки. Позитивні оцінки тут спочатку зменшилися (у 2006–2012 роках порівняно із 2002 роком), а потім у 2014-му збільшилися. Проте надалі відповідний показник знову почав зменшуватися, ставши в 2020 році навіть меншим, ніж у 2002-му (рис. 17–18). Причому у 2016–2020 роках і річні показники, і характер зміни цих показників у вірян УГКЦ були досить близькими до вірян УПЦ КП/ПЦУ, УПЦ та нерелігійних осіб. Тобто в цей період орієнтації на заявлену цінність у всіх конфесійних групах змінювалися схожим чином і до того ж не відрізнялися від змін серед нерелігійних осіб.

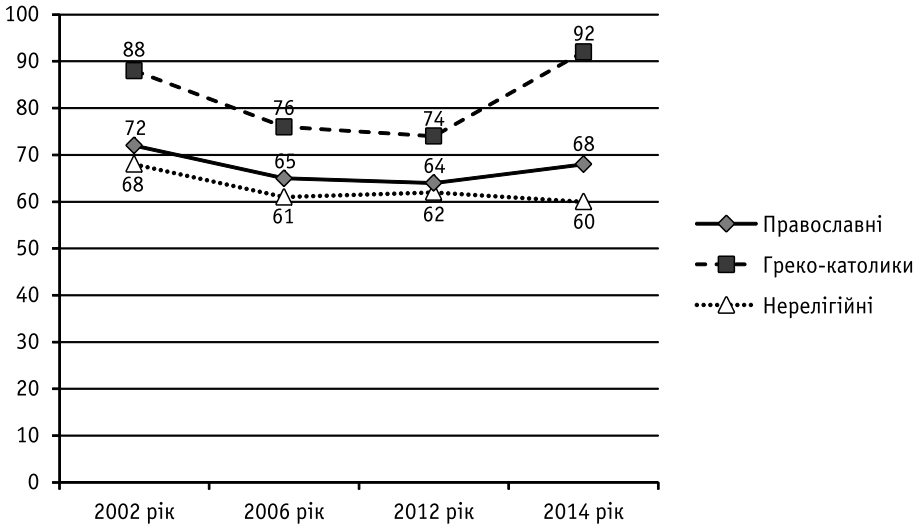

Рис. 17. Рівень особистої значущості національно-культурного відродження (2002–2014, % у відповідних групах)

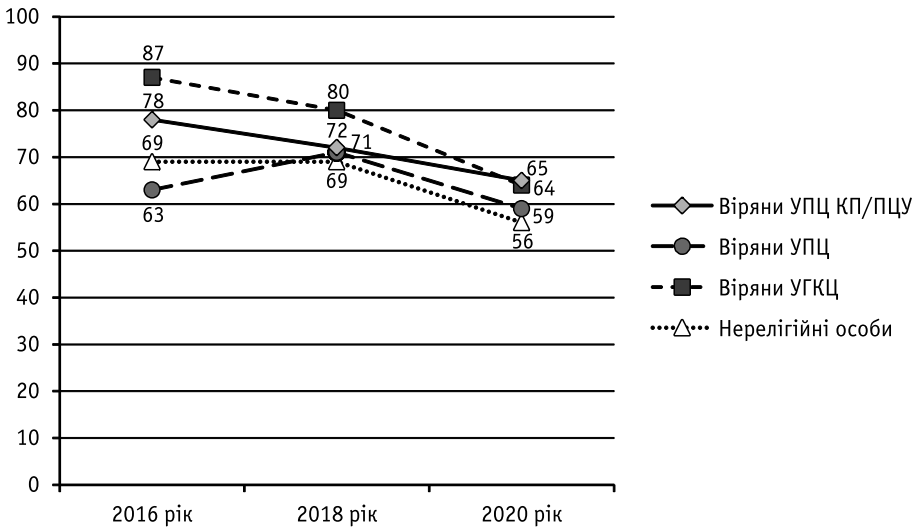

Рис. 18. Рівень особистої значущості національно-культурного відродження (2016–2020, % у відповідних групах)

Такий стан дає підстави припускати, що конфесійного впливу на зміни прагнення до національно-культурного відродження немає. Хоча у випадку вірян УГКЦ ми до 2016 року спостерігали коливання, відмінні від коливань в інших групах, проте вони були різноспрямованими. Але якби церковний вплив мав місце, то, вочевидь, він мав бути однаковим упродовж усього розглянутого періоду. В такому базовому питанні, як національне відродження, навряд чи можливі коливання позиції УГКЦ. Відповідно якщо серед її вірян немає чіткої спрямованості змін цієї позиції, то варто припускати, що на такі думки впливають інші, а не конфесійний, чинники.

Дуже схожою до попередньої є ситуація з динамікою орієнтації на цінність демократичного розвитку України. В аналізованих моніторингових опитуваннях респондентам пропонували оцінити особисту значущість демократичних перетворень нашої країни¹. В період 2002–2014 років серед православних частка тих, хто заявляв про важливість цього процесу, поступово збільшувалася, але майже таке саме збільшення мало місце серед нерелігійних осіб. Серед вірян УГКЦ підтримка цінності демократичного розвитку у 2006–2012 роках зменшувалася, у 2014-му збільшилась, а потім знову почала зменшуватися (рис. 19–20).

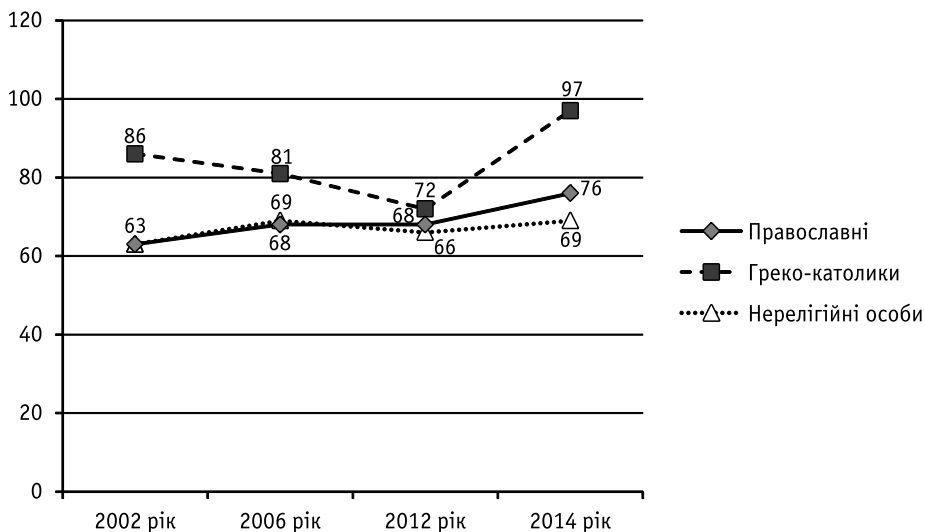

Рис. 19. Рівень особистої значущості демократичного розвитку країни (2002–2014 рр., % у відповідних групах)

У групі вірян УПЦ КП/ПЦУ впродовж 2016–2020 років значущість демократичного розвитку країни залишалася незмінною, натомість у групах вірян УПЦ та нерелігійних осіб цей показник 2018 року збільшився, а 2020-го — зменшився (рис. 20). Тобто і в цьому питанні конфесійного впливу на зміни не спостерігалось.

1 Запитання формулювалося так: «Оцініть ступінь важливості особисто для вас демократичного розвитку країни». Набір можливих відповідей був таким самим, як у двох вищеразглянутих запитаннях.

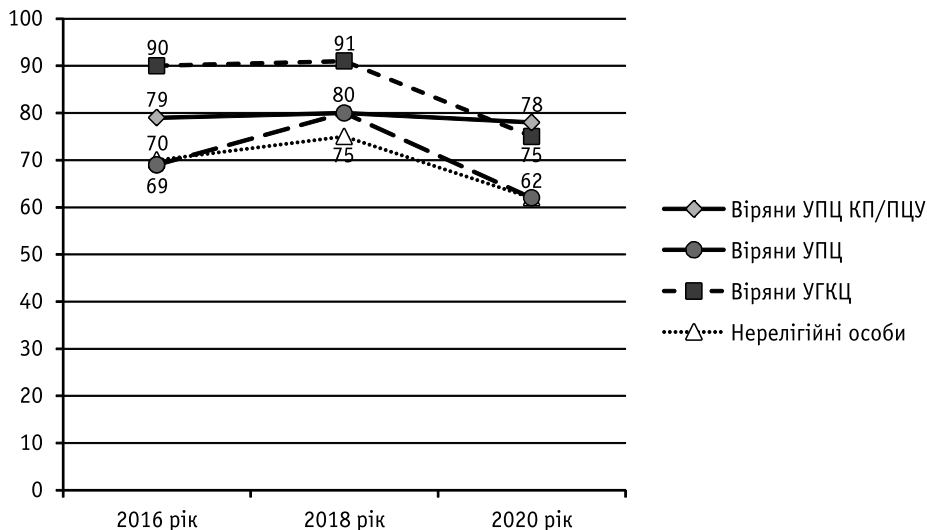

Рис. 20. Рівень особистої важливості демократичного розвитку країни (2016–2020, % у відповідних групах)

Ще одним питанням, яке ми можемо розглянути, є питання громадянської ідентичності. В аналізованих моніторингових опитуваннях респондентам пропонували визначити свою базову ідентичність¹, обравши одну відповідь з переліку пропонованих, де поряд із загальнонаціональною ідентичністю (громадянин України) містилися такі ідентичності: локальна (мешканець села, району, міста), регіональна (мешканець регіону — області чи кількох областей), етнічна (представник свого етносу, нації), а також варіанти «громадянин колишнього Радянського Союзу», «громадянин Європи», «громадянин світу».

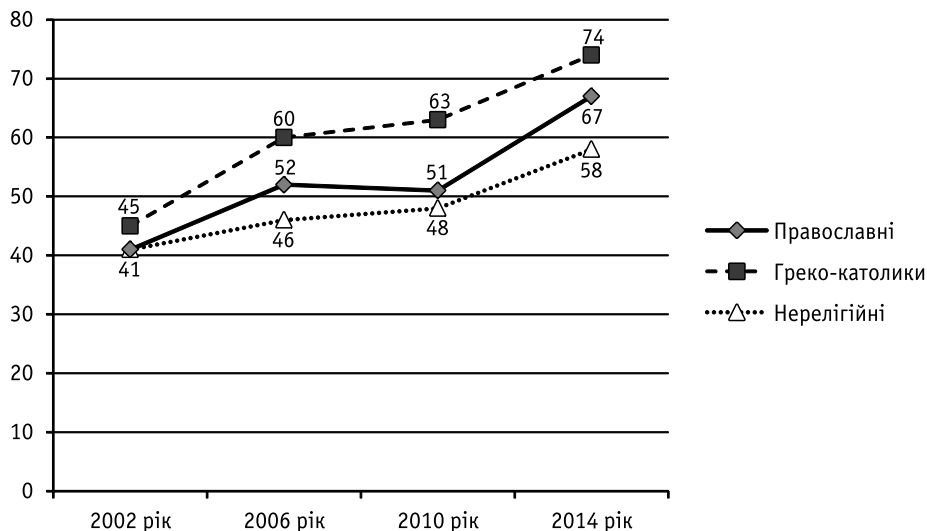

Рис. 21. Показники загальнонаціональної ідентичності (2002–2014, % у відповідних групах)

1 Запитання формулювалося так: «Ким Ви себе перш за все вважаєте?»

Якщо ми порівнюємо показники вибору загальнонаціональної ідентичності в різних конфесійних групах, то якогось зв'язку між цими двома параметрами ми не побачимо. У 2002–2014 роках рівень такої ідентичності синхронно зростає і у православних, і у греко-католиків, і у нерелігійних осіб (рис. 21).

У 2016–2021 роках рівень поширеності загальнонаціональної ідентичності в групі вірян УПЦ був практично незмінним і при цьому дуже близьким до відповідного рівня серед нерелігійних осіб. У групі вірян УПЦ КП/ПЦУ в межах цього періоду відбувалися коливання відповідного показника, але в цілому радше мало місце збереження одного рівня. Також помітні коливання спостерігалися в середовищі вірян УГКЦ, хоча за весь період радше тривало зростання (рис. 22). Тобто знову немає підстав вважати, що в цьому питанні та чи інша з основних українських Церков якось впливала на зміну позицій своїх вірян.

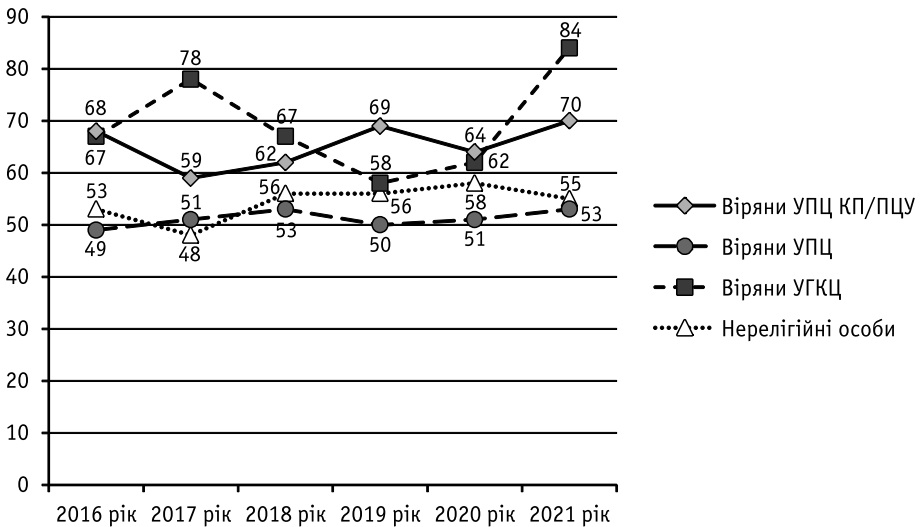

Рис. 22. Показники загальнонаціональної ідентичності (2016–2021, % у відповідних групах)

Таким чином, ми бачимо, що динаміка орієнтацій та уявлень населення щодо більшості базових питань суспільного життя виявлялася мало пов'язаною з конфесійною належністю. Адже ця динаміка є доволі схожою і у вірян основних Церков, і у нерелігійних людей. Єдиними питаннями, де можна помітити хоча б обмежений зв'язок із конфесійною належністю, є підтримка вступу до ЄС (тут динаміка позицій вірян УГКЦ дещо відрізнялася від інших конфесійних груп та нерелігійних осіб) і негативне ставлення до приєднання до союзу Росії та Білорусі (тут відмінна динаміка мала місце у вірян ПЦУ). Проте в обох випадках динаміка переконань була достатньо повільною і, як вже зазначалося, зміни позицій греко-католиків та православних у західному регіоні є достатньо схожими, що дає підстави припускати, що ці зміни визначаються якимись іншими чинниками. Відповідно є всі підстави вважати — якщо Церкви й намагалися впливати на ці позиції, у них це не виходило.

Такий стан змушує критичніше дивитися на можливості участі релігійних організацій у змінах суспільного ландшафту, але не виключає такої можливо-

сті. Питання постає лише у формі та масштабі суспільно-релігійної взаємодії. Найімовірніше, роль релігійних організацій полягає не в активному просуванні нових, а у закріпленні у свідомості вірян вже наявних, сформованих орієнтацій та поглядів. Але такої здатності вони набувають лише як елемент «коаліцій акторів», причому далеко не як найзначущіший елемент.

Відсутність помітного впливу основних Церков на зміни орієнтацій та уявлень релігійних людей, можливо, визначається двома причинами. По-перше, для самих Церков підтримка змін є далеко не головним напрямом діяльності. До того ж Церкви завжди стикаються із внутрішньою проблемою пошуку балансу між притаманним їм консерватизмом та особливостями нинішнього часу, пов'язаного з надшвидкими соціальними змінами. Це призводить до того, що навіть підтримуючи зміни, Церкви намагаються їх обмежити, протистоять радикалізму. В результаті внаслідок того, що частина актуальних змін (зокрема, розширення прав нетрадиційних меншин) суперечать змісту релігійної догматики, релігійні організації, навпаки, намагаються заважати таким змінам.

По-друге, залучення релігійних організацій у процеси соціальних змін у суспільстві переважно не вважається необхідним елементом діяльності Церков. В 2021 році Центр Разумкова провів загальнонаціональне опитування населення України, присвячене питанням місця релігії в житті нашої країни (див.: [Особливості, 2021]). В одному із запитань респондентам пропонували висловити свою думку щодо того, які головні цілі повинні ставити перед собою Церкви та релігійні об'єднання в Україні. Більшість відповідей на це запитання зосереджувалися на подіях релігійного та повсякденного життя — близько 48% опитаних обрали варіант, пов'язаний із власне релігійною діяльністю (вшанування Бога, спільні молитви), 47% вказали на духовну підтримку людей у стані духовної кризи, близько 31% зазначали допомогу соціально незахищеним верствам населення. Натомість варіанти, які тією чи іншою мірою можна пов'язати із соціальними змінами, отримали відносно невелику підтримку — близько 25% опитаних вважали завданням Церкви моральне оздоровлення суспільства, близько 15% — пропаганду миру і толерантності, 9% — поширення свого впливу у суспільстві, 2% — формування державної політики [Особливості, 2021: с. 83]. Причому великої різниці між представниками тих чи тих конфесій у цьому питанні немає. Про необхідність діяльності Церкви в напрямі морального оздоровлення суспільства говорили близько 30% вірян ПЦУ, близько 26% вірян УПЦ та близько 27% вірян УГКЦ. Пропаганду миру та толерантності серед цілей діяльності релігійних об'єднань згадували близько 18% вірян ПЦУ, близько 12% вірян УПЦ та близько 10% вірян УГКЦ. Про необхідність поширення впливу релігійних організацій у суспільстві говорили близько 8% вірян ПЦУ, близько 7% вірян УПЦ та близько 5% вірян УГКЦ [Особливості, 2021: с. 85]. Тож можна зробити висновок, що і в суспільстві загалом, і серед вірян основних Церков запит на участь останніх у змінах в суспільстві є доволі обмеженим.

Джерела

Арістова, А. (2018). Християнські візії гомосексуалізму: нові дебати старих церков. *Релігійна свобода*, 21, 81–92.

Борінштейн, Є. (2017). Роль релігійного фактору у трансформаціях сучасного українського суспільства. *Перспективи*, 1 (71), 9–16.

Васільєва, О.В. (2021). Українські католицькі релігійні організації в умовах російської воєнної агресії. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*, 3 (50), 196–210.

Виговський, Л. (2007). Церква як чинник формування і утвердження громадянського суспільства в Україні. *Релігійна свобода*, 12, 23–27.

Звернення Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ щодо аграрної реформи в Україні (2019). Отримано з: http://ugcc.ua/documents/zvernennya_sinodu_yepiskop%D1%96v_kiievogalitskogo_verhovnogo_arhiiepiskopstva_ugkts_shchodo_agrarnoi_reformi_v_ukrain%D1%96_88107.html

Лавринович, О. (2015). Релігійні організації як чинник формування громадянського суспільства в Україні. *Українське релігієзнавство*, 73, 224–229.

Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка (2014). За ред. Л.О. Филипович, О.В. Горкуші. Київ: Самміт-Книга.

Мякинченко, І.О. (2018). Участь церков і релігійних організацій у законотворчому процесі в період незалежності України. *Гілея: науковий вісник*, 131, 105–108.

Недавня, О. (2016). Релігійно-церковний чинник в патріотичному вихованні. *Українське релігієзнавство*, 78, 91–96.

Онищук, С., Петровський, П. (2016). Соціокультурне значення церкви для сучасних демократичних трансформацій в Україні. *Теорія та практика державного управління*, 1 (52), 27–33.

Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: тенденції 2000–2021 рр. (Інформаційні матеріали) (2021). Київ: Центр Разумкова.

Парашевін, М. (2017). *Релігія в Україні: траєкторія інституційних змін*. Київ: Інститут соціології НАН України.

Пивоварова, Н. (2015). Релігія і релігійність в системі цінностей і життєвих пріоритетів українців. *Українське релігієзнавство*, 74–75, 155–162.

Релігійна безпека/небезпека України. Збірник наукових праць та матеріалів (2019). За ред. А. Колодного. Київ: УАР.

Релігійний чинник у процесах націє- та державотворення: досвід сучасної України (2012). Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України.

Релігія та цінності українців (2009). Київ: Київський міжнародний інститут соціології.

Саган, О. (2019). Конституювання Православної Церкви України як чинник зміни культурно-цивілізаційної парадигми незалежної України. *Українське релігієзнавство*, 88, 23–39.

Саган, О. (2017). Релігійний чинник в українському державотворенні та формуванні громадянського суспільства. *Функціональність релігії: український контекст*. За ред. А. Колодного, Л. Филипович (сс. 233–244). Київ: УАР.

Титаренко, В. (2015). Роль релігійного фактора у формуванні громадянського суспільства: український контекст. *Українське релігієзнавство*, 73, 211–219.

Українське суспільство: моніторинг соціальних змін (2019) [6 (20)]. Київ, Інститут соціології НАН України.

Функціональність релігії: український контекст. (2017). За ред. А. Колодного, Л. Филипович. Київ: УАР.

Отримано 24.05.2022

References

Aristova. A. (2018). Christian visions of homosexuality: new debates of old churches. [In Ukrainian]. *Religious freedom*, 21, 81–92. [= Арістова 2018]

Borinshtein, Y. (2017). The role of religion in transformation process in modern ukrainian society. [In Ukrainian]. *Perspectives*, 1 (71), 9–16. [= Борінштейн 2017]

- Vasilieva, O. (2021). Ukrainian Catholic religious organizations under condition of the Russian military aggression. [In Ukrainian]. *The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, philosophies of law, political science, sociology*, 3(50), 196–210. [= Васильєва 2021]
- Vyhovskiy, L. (2007). Church as factor of creation and assert of civil society in Ukraine. [In Ukrainian]. *Religious Freedom*, 12, 23–27. [= Виговський 2007]
- Address of the Synod of Bishops of the Kyiv-Halych Supreme Archbishops of the UGCC concerning agrarian reform in Ukraine* (2019). [In Ukrainian]. Retrived from: http://ugcc.ua/documents/zvernennya_sinodu_yepiskop%D1%96v_kiievogalitskogo_verhovnogo_arhiiepiskopstva_ugkts_shchodo_agrarnoi_reformi_v_ukrain%D1%96_88107.html [= Звернення 2019]
- Lavrynovych, O. (2015). Religious organizations as a factor of formation of civil society in Ukraine. [In Ukrainian]. *Ukrainian Religious Studies*, 73, 224–229. [= Лавринович 2015]
- The Maidan and the Church. Chronicle of events and expert estimation* (2014). [In Ukrainian]. Ed. by L. Fylypovych, O. Gorkusha. Kyiv: Summit Book. [= Майдан 2014]
- Miakinchenko, I. (2018). Participation of Churches and religious organization in the lawmaking during the independence of Ukraine. [In Ukrainian]. *Hileya: scientific bulletin*, 131, 105–108. [= М'якінченко 2018]
- Nedavnia, O. (2016). Religious and church factor in the context of patriotic education. [In Ukrainian]. *Ukrainian Religious Studies*, 78, 91–96. [= Недавня 2016]
- Onyshchuk, S., Petrovskiy, P. (2016). Social and cultural values of the church to modern democratic transformations in Ukraine. [In Ukrainian]. *Theory and Practice of Public Administration*, 1 (52), 27–33. [= Онищук 2016]
- Specifics of Religious and Church Self-Determination of Citizens of Ukraine: Trends 2000–2021 (Information materials)* (2021). [In Ukrainian]. Kyiv: Razumkov Centre. [= Особливості 2021]
- Parashchevin, M. (2017). *Religion in Ukraine: trajectory of institutional changes*. Kyiv: Institute of Sociology, NAS of Ukraine. [= Паращевін 2017]
- Puvovarova, N. (2015). Religion and religiosity in the system of values and life priorities of Ukrainians. [In Ukrainian]. *Ukrainian Religious Studies*, 74–75, 155–162. [= Пивоварова 2015]
- Religious security/insecurity of Ukraine. Compilation of scientific works and materials*. (2019). [In Ukrainian]. Ed. by A. Kolodnyi. Kyiv: UAR. [= Релігійна 2019]
- Religious factor in processes of nation- and State building: experience of modern Ukraine* (2012). [In Ukrainian]. Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Study of the National Academy of Sciences of Ukraine. [= Релігійний 2012]
- Religion and values of Ukrainians* (2009). [In Ukrainian]. Kyiv: Kyiv International Institute of Sociology. [= Релігія 2009]
- Sagan, O. (2019). Constituting of the Ukrainian Orthodox Church as a factor in changing the cultural-civilizational paradigm of independent Ukraine. [In Ukrainian]. *Ukrainian Religious Studies*, 88, 23–39. [= Саган 2019]
- Sagan, O. (2017). Religious factor in Ukrainian state-building and creation of civil society. [In Ukrainian]. *Functionality of religion: Ukrainian context*. Ed. by A. Kolodnyi, L. Fylypovych (pp. 233–244). Kyiv: UAR. [= Саган 2017]
- Tytarenko, B. (2015). The role of religious factor in determining of civil society: Ukrainian context. [In Ukrainian]. *Ukrainian Religious Studies*, 73, 211–219. [= Титаренко 2015]
- Ukrainian Society: Monitoring of the Social Changes* (2019). [In Ukrainian]. [6 (20)]. Kyiv: Institute of Sociology, NAS of Ukraine. [= Українське 2019]
- Functionality of religion: Ukrainian context* (2017). Ed. by A. Kolodnyi, L. Fylypovych. Kyiv: UAR.

Received 24.05.2022

МАКСИМ ПАРАЩЕВІН

Динаміка підтримки соціальних змін в Україні та конфесійна належність: чи є зв'язок?

Соціальні зміни, які відбуваються в Україні з часу здобуття незалежності, визначаються діяльністю різних соціальних суб'єктів. Одними з таких суб'єктів можуть бути релігійні організації (Церкви), до яких належать більшість українських вірян. Очікування щодо такого впливу, особливо в напрямі сприяння розбудові незалежної національної держави, поширені серед політиків та громадських активістів. Проте дані масових опитувань населення свідчать що домінувальні в Україні Церкви (ПЦУ, УПЦ, УГКЦ) майже не впливають на зміни орієнтацій населення, пов'язаних з перебудовою суспільної системи. Такі параметри, як уявлення про роль держави в економіці та можливість/неможливість вільного продажу землі, підтримка руху України в напрямі ЄС або союзу Росії та Білорусі, усвідомлення державної незалежності, національно-культурного відродження, демократичного розвитку як особистих цінностей, домінування загальнонаціональної ідентичності, впродовж останніх майже 20 років змінюються практично однаковою чином у групах вірян різних Церков та нерелігійних осіб. Такий стан дозволяє стверджувати, що зміни масових орієнтацій щодо цих базових складових суспільних змін відбуваються внаслідок дії різних соціальних чинників, не пов'язаних з позиціями домінувальних Церков.

Ключові слова: соціальні зміни, Україна, конфесійна належність, Православна Церква України, Українська Православна Церква, Українська Греко-Католицька Церква

МАКСИМ ПАРАЩЕВІН

Динамика поддержки социальных изменений в Украине и конфессиональная принадлежность: есть ли связь?

Социальные изменения, происходящие в Украине со времени обретения независимости определяются деятельностью разных социальных субъектов. Одними из таких субъектов могут быть религиозные организации (Церкви), к которым относится большинство украинских верующих. Ожидания насчет такого рода влияния, особенно в направлении способствования построению независимого национального государства, распространены среди политиков и общественных активистов. Однако данные массовых опросов населения свидетельствуют, что доминирующие в Украине Церкви (ПЦУ, УПЦ, УГКЦ) практически не влияют на изменения ориентаций населения, связанных с преобразованиями общественной системы. Такие параметры, как представление о роли государства в экономике и возможность/невозможность свободной продажи земли, поддержка движения Украины в направлении ЕС или союза России и Беларуси, осознание государственной независимости, национально-культурного возрождения, демократического развития как личных ценностей, преобладание общенациональной идентичности, на протяжении последних почти 20 лет изменяются практически одинаковым образом в группах прихожан разных Церквей и нерелигиозных людей. Такое положение позволяет утверждать, что изменения массовых ориентаций относительно базовых составляющих общественных изменений происходят вследствие действия разных социальных факторов, не связанных с позициями доминирующих Церквей.

Ключевые слова: социальные изменения, Украина, конфессиональная принадлежность, Православная Церковь Украины, Украинская Православная Церковь, Украинская Греко-Католическая Церковь

MAKSYM PARASHCHEVIN

Dynamic of support for social changes in Ukraine and confessional belonging: is there a connection?

The social changes that have taken place in Ukraine since independence are determined by the activities of various social actors. One such actor may be religious organizations (Churches), which include most Ukrainian believers. The expectation of such influence, especially in the direction of contributing to the building of an independent nation state, is common among politicians and public activists. However, the results of the public opinion polls show that the dominant Church in Ukraine (OCU, UOC, UGCC) has practically no influence on the changes in the orientations of the population to the restructuring of the social system. Indicators such as the idea of the role of the State in the economy and the possibility/impossibility of the free sale of land, support for the movement of Ukraine towards the EU and the Union of Russia and Belarus, awareness of State independence, national and cultural revival, the democratic development as personal values, the predominance of national identity, has changed in almost the same way over the last 20 years in groups of different Churches and non-religious people. This situation allows us to assert that changes in mass orientations about the basic components of social change are due to the action of various social factors unrelated to the positions of the dominant Churches.

Keywords: social changes, Ukraine, confessional belonging, Orthodox Church of Ukraine, Ukrainian Orthodox Church, Ukrainian Greek-Catholic Church